

Vývoj inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie na Slovensku

Klinda, J.: History of the Institutionalization of Care for the Environment in Slovakia. *Životné prostredie*, 2020, 54, 1, p. 3–12.

Judicial and organisational Care for the Environment in the Slovak republic locality began after the 1867 Austro-Hungarian Compromise, and it became especially prominent following formation of the first Czecho-Slovakian republic in 1918. The initial cross-sectional scientific technical and investment department was coordinated by the federal and republican government after the second world war. However, environmental quality declined after 1988 under the unsatisfactory control of Ministry of the Interior and Environment. This led to inception of the independent Slovak Commission for the Environment in 1990 and this has now been transformed to the Ministry of Environment of the Slovak republic.

Key words: environmental law, care of the environment, environment preservation, Slovak Commission for the Environment, Ministry of the Environment of SR

V meniacich sa spoločenských podmienkach, štruktúrach štátnych orgánov, hraníc štátu a regiónov od roku 1848 až po vznik Slovenskej republiky 1. januára 1993, si už málokto spomenie na začiatky inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie, ktoré záviseli od zásadných politických rozhodnutí vo Viedni, Budapešti a Prahe, ale aj v Paríži, Washingtone, Berlíne, Ríme, Londýne, Mníchove, Moskve, New Yorku, Ženeve, Štokholme, Helsinkách a Riu de Janeiro. Právne a organizačné základy tejto kultúrnej ľudskej činnosti (sektorov dnešnej environmentalistiky) podmienili zdravotné, vedecké, urbanistické, osvetové, estetické, morálne, verejnosprespešné aj iné dôvody, predovšetkým však postupujúca devastácia prírody a krajiny, zhoršovanie kvality životného prostredia a zmeny klímy. Tie viedli k vydaniu predpisov a rozhodnutí o zložkách životného prostredia, ochrane pred negatívnymi vplyvmi jeho fyzikálnych, chemických a biologických faktorov, hygieny, priestorovom usporiadaní, využívaní a mapovaní územia, verejnom a stavebnom poriadku, starostlivosti o kultúrne a prírodné pamiatky atď.

Právne a organizačné základy starostlivosti o životné prostredie

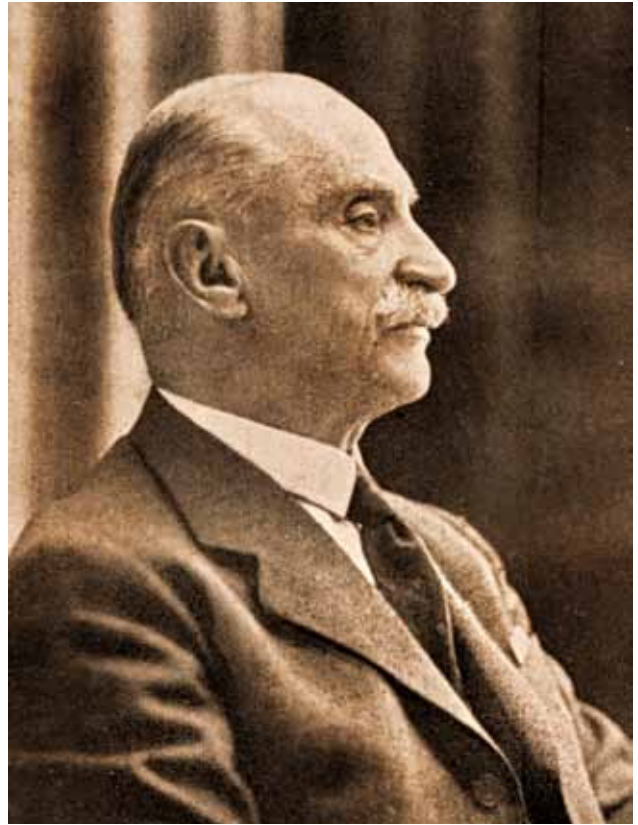
Vznikla potreba kontrolovať dodržiavanie regulatívov vo vzťahu k využívaniu prírodných zdrojov a starostlivosti o pamiatky prostredníctvom štátneho dozoru, uplatňovania zákonov prostredníctvom výkonu štátnej správy, hľadania preventívnych a nápravných riešení a vytvárania koncepčných, právnych a ekonomických podmienok na zlepšenie environmentálnej situácie. Začali vznikať rôzne komisie a ich sekretariáty, rezortné, regionálne a miestne orgány štátnej správy a organizácie.

Na podporu týchto aktivít aj vedecké inštitúcie a rôzne združenia fyzických a právnických osôb. Legislatívny vývoj v oblasti životného prostredia pokračoval po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 už na základe právneho systému Uhorska na Ministerstve pôdohospodárstva, priemyslu a obchodu (od 15. júla 1889 len pôdohospodárstva) s podporou najmä Ministerstva viery a verejnej osvetvy (za pôsobenia ministra Albína Csákyho z Krompách v období 22. septembra 1888 – 10. júla 1894, ktorý bol v rokoch 1880 – 1892 predsedom Uhorského karpatského združenia založeného v Kežmarku v roku 1873). Najvýznamnejšou osobnosťou spomedzi gestorských ministrov pôdohospodárstva, ktorí zodpovedali za starostlivosť o životné prostredie, bol Ignác Darányi (vo funkcii 2. novembra 1895 – 3. novembra 1903 a opäť 8. apríla 1906 – 17. januára 1910; obr. 1), ktorému pomáhali napríklad lesník Karol Kaán (obr. 2), absolvent akadémie v Banskej Štiavnici a zakladateľ uhorskej štátnej ochrany prírody, prírodovedec Oto Herman, študent košického gymnázia a zakladateľ Uhorského spolku ochrany zvierat (založený v roku 1882) a ďalší odborníci – etnológ Ján Xántus, geograf Samuel Lasz, zoológovia Jakub Schenk a Karol Sajó. O rozvoj, legislatívu a inštitucionalizáciu sektorov environmentalistiky sa zaslúžili aj členovia Uhorského lesníckeho spolku (založený v roku 1851, Ostrihom), Uhorskej geologickej spoločnosti (založená v roku 1848, Vidiná pri Lučenci), Kráľovskej maďarskej prírodovedeckej spoločnosti (založená v roku 1841) a ďalší.

Kým v Česku ostali v platnosti ríšske predpisy, na území Slovenska ich postupne nahradili uhorské zákony – zákonné články. Z nich napríklad zákonný článok LVII/1791 o zamedzení devastácie lesov a zákonný článok XXI/1807 o zachovaní lesov nahradil *lesný zákon*

Obr. 1. Uhorský minister pôdohospodárstva Ignác Darányi – významná osobnosť inštitucionalizácie starostlivosti o životné prostredie. Zdroj: Envirokabinet Halič

Obr. 2. Zakladateľ uhorskej ochrany prírody a krajiny Karol Kaán. Zdroj: Envirokabinet Halič

– zákonný článok XXX/1879, ktorý bol v platnosti 108 rokov, kým bol nahradený (rovnako ako aj v Česku platný lesný zákon č. 250/1852 R. z.) zákonom č. 166/1960 Zb. o lesoch a lesnom hospodárstve. Ten ďalej nahradili zákonom č. 61/1977 Zb. o lesoch a zákonom SNR č. 100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a štátnej správe lesného hospodárstva. V súčasnosti je od 22. júla 2005 v platnosti lesný zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v kompetencii Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.

Taktiež ríšsky *banský zákon* č. 146/1854 R. z. nahradil až zákon č. 41/1957 Zb. o využití nerastného bohatstva, ktorý bol po zrušení Slovenského banského úradu v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR nahradený zákonom č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva. K nemu pribudol zákon SNR č. 52/1988 Zb. o geologických prácach a o Slovenskom geologickom úrade, po zrušení tohto úradu od 25. augusta 1992 v kompetencii Ministerstva životného prostredia SR (MŽP). Nahradil ho geologický zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach. Zákonnú úpravu týkajúcu sa vody z roku 1885 (zákonný článok XXIII/1885 o vodnom práve) zrušil o 70 rokov zákon č. 11/1955 Zb. o vodnom hospodárstve, ktorý bol nahradený zákonom

č. 138/1973 Zb. o vodách (*vodný zákon*) a doplnený kompetenčným zákonom SNR č. 135/1974 Zb. o štátnej správe vo vodnom hospodárstve. Tie nahradil v pôsobnosti MŽP vodný zákon č. 184/2002 Z. z., zrušený novým vodným zákonom č. 364/2004 Z. z. Zákonný článok XX/1883 o *poľovníctve* zrušil zákon č. 225/1947 Zb. o poľovníctve, nahradený zákonom č. 23/1962 Zb. o poľovníctve, ktorý bol neskôr zrušený zákonom č. 274/2009 Z. z. v kompetencii Ministerstva pôdohospodárstva a regionálneho rozvoja SR. Zákonný článok XXIII/1885 a XIX/1888 o *rybárstve* zrušil zákon č. 62/1952 Zb., nahradený tretím zákonom č. 102/1963 Zb. o rybárstve, dnes zákonom č. 139/2002 Z. z. v kompetencii MŽP. Aj na *hygienu* zameraný zákonný článok XIV/1876 o úprave verejného zdravotníctva nahradili dva zákony: zákon č. 4/1952 Zb. o hygienickej a protiepidemickej starostlivosti a zákon č. 20/1966 Zb. o starostlivosti o zdravie ľudu. Dnes platí zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR.

Zákonný článok XXXIX/1881 o zachovaní kultúrnych pamiatok zrušil až o 77 rokov zákon SNR č. 22/1958 Zb. SNRo kultúrnych pamiatkach, ktorý nahradil zákon SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti,

zrušený novším zákonom č. 49/2002 Z. z. o *ochrane pamiatkového fondu* v kompetencii Ministerstva kultúry SR.

Štátna ochrana prírody bola uzákonená až v povojnovom Československu, najskôr na Slovensku zákonom SNR č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody. Tomuto zákonu predchádzal zákon SNR č. 11/1949 Zb. SNR o Tatranskom národnom parku (TANAP), ktorého správa bola prenesená z rezortu lesného hospodárstva do pôsobnosti MŽP až po prijatí prvého zákona NR SR č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (v súvislosti so vstupom SR do EÚ bol nahradený druhým zákonom č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktorý bol do roku 2020 až 29-krát čiastočne novelizovaný, naposledy zákonom č. 356/2019 Z. z.). Zákon č. 35/1967 Zb. o opatreniach proti znečisťovaniu ovzdušia bol zrušený zákonom č. 309/1991 Zb. o *ochrane ovzdušia* pred znečisťujúcimi látkami (zákon o ovzduší), ktorý nahradili zákonom č. 478/2002 Z. z. a ten zákonom č. 137/2010 Z. z. o ovzduší v pôsobnosti MŽP.

Zákon č. 238/1991 Zb. o *odpadoch* a zákon SNR č. 494/1991 Zb. o štátnej správe v odpadovom hospodárstve nahradil zákon č. 223/2001 Z. z. (dnes v pôsobnosti MŽP zákon č. 79/2015 Z. z., ktorý zrušil aj článok 1 zákona č. 119/2010 Z. z. o obaloch). Pribudli zákon č. 514/2008 Z. z. o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu, zákon č. 469/2002 Z. z. o environmentálnom označovaní výrobkov, ktorý nahradil zákon č. 217/2007 Z. z. (v ktorom „výrobok“ sa nahrádza slovom „produkt“), zákon č. 491/2005 Z. z. o environmentálnom overovaní a registrácii organizácií v schéme Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (nahradený zákonom č. 351/2012 Z. z.), zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí, zákon č. 3/2010 Z. z. o národnej infraštruktúre pre priestorové informácie, zákon č. 237/2002 Z. z. o obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (články 1 – 2 nahradené zákonom č. 15/2005 Z. z. o ich ochrane). Zákon č. 48/1959 Zb. o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu nahradil zákon č. 53/1966 Zb. s kompetenčným zákonom SNR č. 78/1976 Zb. o pôsobnosti orgánov ochrany poľnohospodárskeho pôdneho fondu Slovenskej socialistickej republiky. Obidva zrušil zákon SNR č. 307/1992 Zb., nahradený novým zákonom č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy (v kompetencii Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR).

Po prijatí prierezového federálneho zákona č. 17/1992 Zb. o *životnom prostredí* a vstupe SR do Európskej únie, schválila Národná rada SR viacero nových environmentálnych zákonov, napríklad v pôsobnosti MŽP zákon č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (nahradený zákonom č. 24/2006 Z. z.), zákon č. 76/1998 Z. z. o ochrane ozónovej vrstvy Zeme (nahradený zákonom č. 321/2012 Z. z.), zákon č. 261/2002 Z. z. o prevencii závažných priemys-

selných havárií, zákon č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách, zákon č. 666/2004 Z. z. o ochrane pred povodňami (nahradený zákonom č. 7/2010 Z. z.), desať rokov tvorený zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže, diskutabilný zákon č. 572/2004 Z. z. o obchodovaní s emisnými kvótami (nahradený zákonom č. 414/2012 Z. z.), zákon č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia (nahradený zákonom č. 39/2013 Z. z.). Inštitucionálny charakter má zákon č. 201/2009 Z. z. o štátnej hydrologickej službe a štátnej meteorologickej službe. V pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR išlo napríklad o zákon č. 224/1998 Z. z. o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín, v kompetencii Ministerstva zdravotníctva SR o zákon č. 87/2008 Z. z. o radiačnej ochrane a mnohé ďalšie, najmä rôzne zákony o ochrane pred nebezpečnými fyzikálnymi, chemickými a biologickými faktormi životného prostredia (väčšinou úplne alebo čiastočne novelizované). Keďže desiatky zákonov v zväčšujúcom sa a neustále zložitejšom systéme environmentálneho práva boli začlenené do pôsobnosti viacerých ústredných orgánov štátnej správy, situácia si už v 60. rokoch 20. storočia začala vyžadovať koordináciu ich aktivít a prerozdelenie kompetencií vo výkone štátnej správy na všetkých stupňoch.

Koordinácia rezortov, zodpovedných za sektory starostlivosti o životné prostredie

Snahy o koordináciu činností orgánov štátnej správy, ktoré zodpovedali za jednotlivé sektory starostlivosti o životné prostredie, sa objavili pred rokom 1967. V Prahe pôsobili v rokoch 1953 – 1960 *Vládny výbor pre zvelaďovanie poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva*, v rokoch 1961 – 1963 *Stála komisia pre zvelaďovanie prírodného prostredia* a v rokoch 1963 – 1967 *Stály výbor pre ochranu čistoty ovzdušia*. Medzitým vo vláde pod vedením Viliama Širokého od 11. júla 1960 do 23. júna 1961 prevzal zodpovednosť minister poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva Lubomír Štrougal, po ňom do 20. septembra 1963 Vratislav Krutina. Predseda *Ústrednej správy vodného hospodárstva* Josef Smrkovský (od 10. novembra 1965) sa vo vláde pod vedením Jozefa Lenárta v období 20. januára 1967 – 8. apríla 1968 stal ministrom lesného a vodného hospodárstva, po ňom túto funkciu vo vláde Oldřicha Černíka prevzal do 31. decembra 1968 Július Hanus. Na environmentálnej zodpovednosti participovali aj Ministerstvo zdravotníctva (hluk, radiácia, hygiena, kúpele a žriedla) a Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy (ochrana pôdy, potravín, krmív, veterinárstvo), prípadne v súvislosti s pracovným prostredím aj Ministerstvo práce a sociálnych vecí. Ochrana prírody ostávala v rokoch 1918 – 1990 v rezorte Ministerstva školstva a národnej osvetu (kultúry). V ňom, v područí pamiatkovej starostlivosti, ktorá

sa na návrh prvého vládneho komisára na ochranu pamiatok architekta Dušana Jurkoviča inštitucionalizovala prostredníctvom nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska – Vavra Šrobára z 20. októbra 1919 č. 155/1919 Ú. n. o právomoci Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku. Vrcholnú zodpovednosť za rozvoj štátnej ochrany prírody za týchto 72 rokov prevzalo 42 osôb (ministrov a povereníkov), medzi nimi v rokoch 1919 – 1945 s menšími pokrokmi najmä Milan Hodža a Ivan Dérer, do pôsobnosti ktorých komisariát (od roku 1922 štátny referát) patrilo. Podľa vyjadrenia jeho vedúceho (pamiatkára Jana Hofmana) v roku 1928, si komisariát od roku 1921 privolať na súpis prírodných pamiatok z Prahy konzervátora Rudolfa Maximoviča, neskôr zakladateľa siete rezervácií na Slovensku. Väčšie úspechy sa dosiahli po roku 1945 počas pôsobenia povereníkov – Ladislava Novomestského (zákon o TANAP-e, 1949), Ondreja Klokoča a Ernesta Sýkoru (zákon o štátnej ochrane prírody, 1955), Mateja Lúčana (prvé CHKO a PIENAP, 1964 – 1967) a za obdobie pôsobenia ministra kultúry Miroslava Válka (zriadenie Ústredia štátnej ochrany prírody, vytvorenie systému práva, organizácie a siete chránených území, finančná podpora Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny).

V koordinácii environmentálnych aktivít začalo nabývať dominantné postavenie Ministerstvo výstavby a techniky, ktoré malo značný dosah na krajinu, investičnú výstavbu a nové technológie. Jeho právomoc určoval po druhej svetovej vojne zákon č. 280/1949 Zb. o územnom plánovaní a výstavbe obcí, následne (správne oddelené) dva zákony: zákon č. 84/1958 Zb. o územnom plánovaní a zákon č. 87/1958 Zb. o stavebnom poriadku, ktoré nahradil účelovo zlúčený zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Ako základný nástroj environmentálnej politiky bol v roku 1990 (opodstatnene) začlenený do pôsobnosti rezortu životného prostredia, odkiaľ ho Národná rada SR „nešťastne“ presunula s účinnosťou od 1. mája 2003 do kompetencie Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR. Pod politickým tlakom akoby zo dňa na deň prestal byť funkčným nástrojom starostlivosti o životné prostredie a územné plány environmentálnou dokumentáciou. Pritom § 16 zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii štátnej správy aj po 10 rokoch jasne uviedol, že súčasťou tvorby a ochrany životného prostredia je územné plánovanie a stavebný poriadok. Potvrdil tým od vzniku rezortu starostlivosti o životné prostredie v roku 1990 odborne i politicky dohodnuté, nikým nespochybnené kompetencie, aby sa na základe vlastných predstáv a ambícií jedného ministra (zodpovedný László Gyurovszky) vrátili do obdobia ťažkopádnej a prekonanej koordinácie. Slovenská národná rada už v § 6 zákona SNR č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky ustanovila, že „Slovenská komisia pre životné prostredie (SKŽP) sa stala ústred-

ným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre tvorbu a ochranu životného prostredia vrátane:

- ochrany prírody (od roku 1994 aj krajiny);
- ochrany akosti a množstva vôd a ich racionálneho využitia (od 2003 komplexne vôd);
- ochrany ovzdušia;
- územného plánovania a stavebného poriadku;
- konceptných otázok nakladania s tuhým komunálnym odpadom (v roku 1991 odpadov);
- zabezpečovania jednotného informačného systému o životnom prostredí a plošného monitoringu na území SR.“

Takéto zmeny by si žiadna vláda a parlament bez odborného a štátoprávneho posúdenia návrhov už nemali dovoliť. Nápravy chýb sú však stále aktuálne.

Inštitucionalizácia starostlivosti o životné prostredie na celoštátnej úrovni

Po prijatí návrhu Československej socialistickej republiky (ČSSR) na 27. plenárnom zasadnutí Európskej hospodárskej komisie OSN v Ženeve v apríli 1967 o zorganizovaní 1. európskej konferencie o životnom prostredí, vznikla 1. januára 1970 v Bratislave prvá prierezová environmentálna organizácia Československé stredisko pre výskum a rozvoj ochrany životného prostredia pred znečistením. Úspech diplomatického úsilia Juraja Králiku bol spojený s dotáciou 1,075 mil. dolárov z OSN na rozvoj strediska na päť rokov. Jeho riaditeľom sa stal Ignác Frátrič, po ňom Viera Šimkovicová. Organizácia mala mať 58 zamestnancov (medzi nimi bol aj Ivan Tirpák, v rokoch 1990 – 1992 predseda SKŽP). Po premene na Ústav životného prostredia v Brne ostala v Bratislave len jeho pobočka s 22 zamestnancami (ďalšie zriadili v Prahe, Ústí nad Labem a Ostrave), z ktorých iba päť delimitovali do SKŽP. Ústav od 19. júla 1990 v pôsobnosti Federálneho výboru pre životné prostredie totiž k vzniku dvoch samostatných republík dňa 1. januára 1993 zrušili s využitím jeho kapacít pre rozvoj českého rezortu životného prostredia. Konferenciu (premenovanú štyri dni pred jej začiatkom 3. mája 1971 na sympóziu) pripravovalo už Federálne ministerstvo pre technický a investičný rozvoj v Prahe, ktoré vzniklo 1. januára 1971 nadväzne na ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii. Na čele s ministrom Ladislavom Šupkom malo podľa § 52 písm. a) bod 5 zákona č. 133/1970 Zb. o pôsobnosti federálnych ministerstiev envirokompetencie obmedzené na „zabezpečovanie medzinárodnej spolupráce v oblasti investičnej výstavby a životného prostredia“. Jeho predchodcom bol Výbor pre technický a investičný rozvoj, od 1. januára 1969 do 20. januára 1970 na čele s Miloslavom Hruškovičom, následne do 23. júna 1970 Oldřichom Černíkom, po ňom Ladislavom Šupkom do 31. decembra 1970. Vedenie Ministerstva pre technický a investičný rozvoj od neho prevzal 20. júna 1983 bývalý minister vnútra Jaromír Obzina. Keď toto ministerstvo od 1. novembra 1983 ústavným

zákonom č. 114/1983 Zb. o zriadení Štátnej komisie pre vedecko-technický a investičný rozvoj nahradila táto komisia so širšou environmentálnou pôsobnosťou, stal sa Jaromír Obzina jej predsedom. Dňa 12. októbra 1988 ho nahradil Pavol Hrivnák (do 19. júna 1989) a po ňom Karel Juliš (19. júna 1989 – 10. decembra 1989). V pozadí Federálneho ministerstva pre technický a investičný rozvoj a Štátnej komisie pre vedecko-technický a investičný rozvoj riadil starostlivosť o životné prostredie najmä námestník Karel Nutil. Na federálnej úrovni v troch „Čalfových vládach“ koordinácia starostlivosti o životné prostredie pripadla veterinárovi Františkovi Reichelovi (10. decembra 1989 – 6. apríla 1990) a vedcovi Arminovi Delongovi (6. apríla 1990 – 27. júna 1990). Následne článok VIII ústavného zákona č. 296/1990 Zb. o zmenách v ústave federálnych ústredných orgánov štátnej správy zrušil zákon č. 114/1983 Zb. o zriadení Štátnej komisie pre vedecko-technický a investičný rozvoj, zriadil Federálny výbor pre životné prostredie ako ústredný orgán štátnej správy ČSFR pre oblasť životného prostredia, na čele s predsedom, ktorý riadi aj jeho aparát. Zákonom č. 297/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 194/1988 Zb. o pôsobnosti federálnych ústredných orgánov štátnej správy, prešli environmentálne kompetencie na Federálny výbor pre životné prostredie na čele s jeho predsedom Josefom Vavrouškom. J. Vavroušek bol nahradený v „Stráského federálnej vláde“ stomatológom Miroslavom Macekom (2. júla 1992 – 29. októbra 1992). Ukážkou ťažkosti koordinácie starostlivosti o životné prostredie, rezortizmu, federalizmu a teoretizovania bola pätnásťročná príprava zákona o životnom prostredí, ktorá začala na pôde Ústavu štátu a práva Československej akadémie vied. Po prvej Konferencii OSN o životnom prostredí človeka (Štokholm v roku 1972, kvôli solidarite s NDR bez účasti ČSSR) a Helsinskej konferencii o bezpečnosti a spolupráci v Európe (v roku 1975), ktorá obsahovala aj tzv. piaty environmentálny kôš, uvedený ústav pristúpil k vypracovaniu *Návrhu právnych a politických zásad starostlivosti o životné prostredie*, ktorý predložil v júli 1979. Do týchto zásad zahrnul starostlivosť o les, kultúrne pamiatky, prírodu, pôdu, nerastné suroviny, ovzdušie, vodu, ale aj územné plánovanie, kvalitnú výstavbu (dnes environmentálne bezpečnú a vhodnú výstavbu), hluk, vibrácie, ionizujúce žiarenie, nakladanie a hospodárenie s odpadom a pod. Namiesto jedného mesiaca však trvalo desať rokov, kým tento vcelku dobrý východiskový podklad dokázalo gestorské federálne ministerstvo dopracovať do *Návrhu zásad zákona o starostlivosti o životné prostredie*, ktorého tretiu a štvrtú verziu zverejnil v októbri 1988. Namiesto využitia tohto dokumentu a taxatívneho členenia starostlivosti o životné prostredie nadväzujúce na platné zákony a zainteresované orgány štátnej správy, prevzal Federálny výbor pre životné prostredie formulácie z aj tak záväznej *Listiny základných práv a slobôd*, ku ktorej tesne predtým ČSFR pristúpila ústavným záko-

nom č. 23/1991 Zb. (sčasti prevzaté aj do Ústavy SR). Pridané „ekologické“ ustanovenia, zahrnuté do zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí bez ponúkanej odbornej a legislatívnej pomoci Slovenskej komisie pre životné prostredie a predsedu Českého zväzu ochrancov prírody Bedřicha Moldana, boli pre exekutívu a uplatnenie v praxi prevažne nevyužitú.

Inštitucionalizácia starostlivosti o životné prostredie na Slovensku po roku 1969

Koordináciu starostlivosti o životné prostredie na Slovensku prevzalo Ministerstvo výstavby a techniky SSR podľa zákona. Na Slovensku zákonom SNR z 27. decembra 1968 č. 207/1968 Zb. o zriadení ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej socialistickej republiky (SSR). Za príslušné sektory starostlivosti o životné prostredie začali zodpovedať najmä novozriadené *Ministerstvo lesného a vodného hospodárstva*, *Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy*, *Ministerstvo zdravotníctva*, *Ministerstvo kultúry* a *Slovenský geologický úrad*. Prvým vedúcim odboru životného prostredia na gestorskom Ministerstve výstavby a techniky sa stal František Záříš. Za starostlivosť o životné prostredie politicky zodpovedali ministri: Milan Hladký (2. januára 1969 – 3. októbra 1969), Štefan Šebesta (3. októbra 1969 – 9. júla 1970), Juraj Buša (9. júla 1970 – 6. júla 1976), potom krátko poverený podpredseda vlády J. Hanus. Od neho 15. septembra 1976 prevzal funkciu ministra bývalý tajomník Ústredného výboru komunistickej strany Slovenska Václav Vačok, ktorý po premene Ministerstva výstavby a techniky 1. novembra 1983 na *Slovenskú komisiu pre vedecko-technický a investičný rozvoj* sa ako podpredseda vlády stal jej predsedom (do 20. apríla 1988). Po J. Hanusovi prevzal aj funkciu predsedu *Rady vlády SSR pre životné prostredie*. Vznik *výboru SNR pre tvorbu a ochranu životného prostredia* a inštitucionalizáciu ústrednej i miestnej starostlivosti o životné prostredie na Slovensku iniciovalo 130 účastníkov seminára o životnom prostredí 3. – 5. mája 1967 v Jasnej. Na túto iniciatívu nadviazala 23-členná *Komisia pre tvorbu životného prostredia pri SAV* (zriadená 6. januára – 29. júna 1964 podľa uznesenia vlády ČSSR z 23. 10. 1963 č. 915), ktorá na rokovaní 3. decembra 1969 (za účasti zástupcov šiestich ministerstiev), po vystúpeniach jej členov: Emila Mazúra – o krátkozrakej ekonomickosti a potreby integrovaného prístupu a Milana Ružičku – o nezodpovednom trieštení síl a rezortníckom prístupe, navrhla uvedenú Radu vlády pre životné prostredie vytvoriť. Túto iniciatívu, ochranu prírody a rozvoj starostlivosti o životné prostredie podporil predseda Slovenskej národnej rady Ondrej Klokoč slovami: „*Mám obavy, že ten ospevovaný obraz slovenskej prírody nám rýchlo mizne... Takto nesmieme ďalej pokračovať... Schválili sme dobré zákony, ale málo sme sa starali o ich uplatnenie v živote... Musíme vytvoriť také podmienky, aby príslušné rezorty nielen hlásali, ale aj zodpovedali za tieto úlohy.*“ Z vlády SSR sa pri-

dali najmä J. Hanus a M. Válek. Prvý podpredseda vlády SSR uviedol: „Analýzy stavu poškodenia jednotlivých zložiek životného prostredia preukázali nielen množstvá a rozloženie škodlivín, ale poukázali na kumulatívne účinky v príslušných priestoroch, a to je pri novom komplexnom pohľade na kvalitu životného prostredia rozhodujúce.“ Minister kultúry M. Válek vyzval k upriamaniu pozornosti na potrebu účinnej a účinnej koordinácie všetkých činností súvisiacich s tvorbou a ochranou životného prostredia, prísneho uplatňovania právnych noriem a odbornú pomoc existujúcim orgánom štátnej správy pri riadení a rozhodovaní. Výhrady uplatnil najmä minister vnútra ČSSR Jan Pelnař. Napriek tomu vláda SSR prijala uznesenie č. 80/1970 o komplexnej ochrane prostredia a na základe ďalšieho uznesenia č. 132/1971 po apríli 1971 zriadila Radu vlády SSR pre životné prostredie ako svoj poradný a koordinčný orgán. Jej predsedami sa stali postupne Juraj Buša, J. Hanus, V. Vačok; potom podpredseda vlády SSR Milan Rusňák a po vzniku *Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR* od 20. apríla 1988 prvý podpredseda vlády SSR Štefan Murín. Do funkcie tajomníkov Rady vlády pre životné prostredie boli vymenovaní po sebe Alexander Hoschek, Ivan Iliš a od vzniku Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR P. Frolkovič, ktorý za predsedov V. Vačoka a M. Rusňáka bol podpredsedom Rady vlády pre životné prostredie. Túto funkciu zástupcu predsedu tejto rady prevzal 20. apríla 1988 jeho nadriadený – minister vnútra a životného prostredia Štefan Lazar. Členmi rady boli okrem zainteresovaných ministrov (neskôr ich námestníkov) a podpredsedov krajských výborov aj zástupcovia vedeckej obce a mimovládnych organizácií, napríklad akademik Emil Mazúr – predseda Komisie SAV pre otázky životného prostredia a predseda Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. Išlo tak o rešpektovaný poradný orgán vlády SSR, ktorý sa stal posudzovateľom aj prvej *Súhrnnej koncepcie starostlivosti o životné prostredie v SSR* (uznesenie vlády SSR z 21. mája 1974 č. 150). Táto koncepcia v gescii Ministerstva výstavby a techniky vychádzala z uznesenia vlády SSR č. 45/1972 o problémoch životného prostredia a zhrňala len problematiku ovzdušia, vody, lesného a pôdneho fondu, pracovného prostredia, hluku a otrasov/vibrácií. Nahradila ju druhá *Súhrnná koncepcia s výhľadom do roku 2000* (uznesenie vlády SSR z 31. marca 1982 č. 100) a tretia takáto koncepcia (uznesenie vlády SSR z 22. novembra 1985 č. 290). Keď konečne vláda ČSSR uznesením č. 219/1988 schválila *Štátnu koncepciu tvorby a ochrany životného prostredia a racionálneho využívania prírodných zdrojov do roku 2000*, slovenskú tretiu nahradila formálne modifikovaná *štvtá koncepcia* (uznesenie vlády SSR z 7. septembra 1988 č. 209). V týchto koncepciách už nechýbala štátna ochrana prírody v pôsobnosti ministerstva kultúry a ďalšie sektory. Neľahký proces tvorby a počiatkov realizácie environmentálnych koncepcií, koordinovaný P. Frolkovičom, viedol aj k riešeniu problémov deviatich environmentálne zaťažených ob-

lastí. Rada pre životné prostredie odporučila vláde SSR schváliť aj prvú *Koncepciu rozvoja štátnej ochrany prírody v SSR do roku 2005* (uznesenie vlády SSR č. 113/1987), ktorá viedla k presunu kapacít z dlhoročného základného výskumu na operatívny manažment ohrozených častí prírody a krajiny. Cieľom bolo s využitím vedeckých poznatkov SAV, vysokých škôl a múzeí posilniť organizáciu výkonu štátnej správy a uplatňovať právne, ekonomické a výchovné nástroje štátnej ochrany prírody.

Vznik Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR

Skupinka zostavovateľov environmentálnych koncepcií, zložená zo zástupcov gestorských ministerstiev pod vedením P. Frolkoviča, začala po roku 1983 uvažovať o potrebe vzniku Ministerstva životného prostredia. Rozhovory k tejto téme boli dôverné a uskutočňované neformálne počas výjazdových zasadnutí Rady vlády SSR pre životné prostredie. Podľa politických pokynov z Prahy a zákona č. 50/1988 Zb. o zmenách v organizácii a pôsobnosti ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej socialistickej republiky od 20. apríla 1988 však všetky snaženia viedli len k vzniku *Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR* (obdobne v ČSR). Na Slovensku sa stal ministrom vnútra a životného prostredia 20. apríla 1988 vtedajší minister vnútra Š. Lazar. Do prvého environmentálneho ministerstva bol presunutý sekretariát Rady vlády pre životné prostredie a úsek ochrany a tvorby životného prostredia Štátnej komisie pre vedecko-technický a investičný rozvoj. Členovia z medzirezortnej pracovnej skupiny najmä z Ministerstva lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu, Ministerstva poľnohospodárstva a výživy, Ministerstva kultúry, Ministerstva zdravotníctva a Ministerstva výstavby a stavebníctva sa s ním naďalej stretávali, no ostali robíť na uvedených ministerstvách. V roku 1989 sa situácia trochu skonolidovala, avšak prísť s návrhom na vyčlenenie životného prostredia z rezortu vnútra ostalo nemysliteľné a po skúsenostiach aktérov riskantné. Okrem toho by sa to nezaobišlo bez unifikácie s českou stranou. Po Š. Lazarovi dočasne (*ad interim*) od 12. decembra 1989 do 11. januára 1990 za životné prostredie zodpovedali predseda vlády SR Milan Čič a poverení podpredsedovia vlády SR Vladimír Ondruš a Alexander Varga. Od 11. januára 1990 do prijatia zákona SNR č. 96/1990 Zb. o zriadení Slovenskej komisie pre životné prostredie a o zmenách v pôsobnosti ministerstiev Slovenskej republiky bol ministrom vnútra a životného prostredia Vladimír Mečiar.

Vznik prvého samostatného ústredného orgánu starostlivosti o životné prostredie

Na vznik prvého samostatného ústredného orgánu štátnej správy pre životné prostredie nastala vhodná príležitosť až po 17. novembri 1989. Lídrmi právnych

a organizačných zmien sa stali podpredseda vlády SR V. Ondruš a P. Frolkovič. Ten v spolupráci so svojou koordinačnou medzirezortnou skupinou vypracoval *Návrh na zriadenie ústredného orgánu štátnej správy SSR pre životné prostredie*. Jeho súčasťou bol aj návrh zákona SNR, podľa ktorého sa mala zriadiť buď SKŽP alebo MŽP. Podľa dohody v medzirezortnej skupine, v oboch prípadoch mali prevziať vopred určené environmentálne kompetencie, príslušných zamestnancov a rozpočet z piatich ministerstiev SR. K tomuto návrhu zvolal na 5. decembra 1989 P. Frolkovič na Ministerstve vnútra a životného prostredia poradu zainteresovaných námestníkov ministrov, z ktorých časť uplatnila zásadné pripomienky rezortov. Kým súčinné Ministerstvo kultúry vyjadrilo už vo svojom liste plnú podporu návrhu zriadenia SKŽP, Ministerstvo lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu vypracovalo iniciatívne vlastný *Návrh systému riadenia starostlivosti o životné prostredie SSR*, ktorý predložil minister Vladimír Margetin ako alternatívny materiál. V ňom síce pripustil vznik menšieho MŽP, no zároveň navrhol rozšíriť kompetencie Rady vlády SSR pre životné prostredie, vytvoriť pre ňu samostatný aparát a priložil v podstate nesúhlasné stanovisko k „Frolkovičovmu návrhu“ z Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR. Do dňa vstúpilo *Slovenské fórum ochrancov a tvorcov životného prostredia* (Ochranárske fórum/Ekofórum), ktoré vzniklo 8. decembra 1989. Už na tomto zasadnutí a následne na druhom rokovaní 20. decembra 1989 žiadalo vytvoriť nadrezortný orgán štátnej správy pre životné prostredie v SR. V súlade s návrhom „Frolkovičovej skupiny“ a so závermi medzirezortného rokovania odmietalo existenciu Rady vlády SSR pre životné prostredie a odporučilo realizáciu I. alternatívy – zriadenie SKŽP predovšetkým s riadiacou, koncepciou, normotvornou a kontrolnou funkciou. Na návrh jedného z členov, odporučilo Ekofórum vytvorenie Slovenskej ekologickej inšpekcie a siete regionálnych orgánov pre životné prostredie, a to hneď po zrušení krajov a zavedení nového územnosprávneho členenia Slovenska. Naformulované stanovisko Ekofóra signovali Gabriela Kaliská z Mestskej správy pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, Mikuláš Huba zo Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny a Pavel Šremer za Stranu zelených. Na jeho základe P. Frolkovič so zvyškom medzirezortnej skupiny upravil pôvodný variantný návrh a ten predložil 10. januára 1990 na ďalšie schvaľovacie konania. Podľa neho sa mal zriadiť nadrezortný orgán, odlišný od českého Ministerstva životného prostredia, ktorý by vznikol od 1. januára 1990. Do pôsobnosti SKŽP navrhla medzirezortná skupina začleniť URBION – štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania, Slovenský hydrometeorologický ústav, Ústredie štátnej ochrany prírody, Správu TANAP-u bez lesohospodárskej časti, tri inšpekcie zlúčené do Slovenskej inšpekcie životného prostredia (Slovenská poľnohospodárska a potravinárska inšpekcia neskôr

bola z návrhu vypustená) a potenciálny Slovenský fond tvorby a ochrany životného prostredia (do jeho zriadenia Štátny fond vodného hospodárstva a Fond ochrany ovzdušia). Podpredseda vlády V. Ondruš k takémuto finálnemu návrhu zvolal na 19. januára 1990 na Úrad vlády SR rokovanie zástupcov zainteresovaných ministerstiev, organizácií a politických strán. Na tomto pamätnom rokovaní bola definitívne odsúhlasená potreba zriadenia SKŽP. Kým Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy sa úplne odmietlo pripojiť, porada odmietla do pôsobnosti SKŽP začleniť z ochrany prírody ministerstva kultúry jaskyniarstvo, zoologické záhrady a príslušné špecializované múzeá. Prestalo sa uvažovať aj o delimitácii pamiatkovej starostlivosti. Alternatívny „Margetinov návrh“ neuspel a prešiel návrh o zrušení už nadbytočnej Rady vlády SSR pre životné prostredie. V zmysle záverov rokovania bol dopracovaný súhrnný návrh, ku ktorému zaujalo stanovisko s pripomienkami Ekofórum. Pre ďalšie práce bola paralelne pri Úrade vlády SR zriadená aj Dočasná pracovná komisia pre ochranu prírody, ktorej vedúcou sa stala G. Kaliská. Táto komisia na prvom zasadnutí 7. februára 1990 uplatnila stanovisko k upravenému „Frolkovičovmu návrhu“. Na druhom zasadnutí 13. februára 1990 prijala návrh J. Klindu na ďalší postup nadväzujúci na výsledky rokovania „Frolkovičovej skupiny“. Na treťom zasadnutí 20. februára 1990 komisia uložila J. Grišovi a J. Klindovi vypracovať návrh náplne činnosti SKŽP, ktorý podrobne prerokovala 6. marca 1990 s možnosťou ich využitia pri tvorbe štatútu a organizačného poriadku SKŽP. Medzitým vláda SR 28. februára 1990 schválila uznesenie č. 102 k návrhu zákona SNR o zriadení SKŽP, na základe ktorého SNR schválila **zákon SNR č. 96/1990 Zb. o zriadení Slovenskej komisie pre životné prostredie a o zmenách v pôsobnosti ministerstiev Slovenskej republiky**. Dotknuté boli už len štyri ministerstvá:

- v prvom rade Ministerstvo vnútra a životného prostredia SSR, z ktorého do SKŽP prešli útvary *tvorby a ochrany životného prostredia a koncepcných otázok nakladania s komunálnym odpadom* s 12 zamestnancami (opäť vzniklo len Ministerstvo vnútra SR);
- do SKŽP boli začlenené aj útvary *územného plánovania a stavebného poriadku* z Ministerstva výstavby a stavebníctva so 14 zamestnancami;
- útvary *ochrany ovzdušia a štátnej správy ochrany akosti a množstva vôd a ich racionálneho využitia* z Ministerstva lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu len s 11 zamestnancami (využívanie vôd a správu tokov – tzv. „veľkú vodu“ delimitovali až 1. mája 2003 podľa zákona č. 139/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov);

Obr. 3. Návrh štatútu organizačnej štruktúry Slovenskej komisie pre životné prostredie (Bratislava, máj 1990). Zdroj: Envirokabinet Halič

- z Ministerstva kultúry len oddelenie *ochrany prírody*, ktoré sa po likvidačných opatreniach v roku 1988 podarilo zvýšiť len na 3 systemizované miesta.

Do „druhého kola“ sa ponechal prechod pôsobnosti kompletne v odpadovom hospodárstve, ako aj v ochrane lesov a pôdy. Ministerstva poľnohospodárstva a výživy a Ministerstva zdravotníctva sa teda už delimitácie netýkali. K tomu sa pridalo 10 zamestnancov z Úradu vlády SR. Od 1. júla 1990 tak na SKŽP už pracovalo cca 50 zamestnancov. Celkove sa plánovalo, že SKŽP zamestná 227 odborných pracovníkov a 41 obslužných pracovníkov, teda spolu 268 zamestnancov, z toho len 52 delimitovaných zo zainteresovaných ústredných orgánov. Tento plán sa ukázal ako nereálny, pričom situáciu sťažovala tiež skutočnosť, že na SKŽP sa zamestnali aj ľudia bez skúsenosti s prácou v štátnej správe a s predstavami o manažovaní vlastných projektov, riešení úloh základného výskumu. Viacerí o starostlivosti o životné prostredie nemali patričné vedomosti, nechápali jej rozsah, význam a súvislosti, neraz okrem príslušnej profesie im chýbalo aj koncepčné a právne myslenie, neovládali legislatívu. Keďže SKŽP dostala do pôsobnosti aj zabezpečenie jednotného informačného

ho systému o životnom prostredí a plošný monitoring na území Slovenska, niektorí sa chceli zamerať na túto problematiku, ale nie v koncepcnej, koordinačnej a legislatívnej polohe, ale priamej výkonnej. Našťastie sa vytvorilo 12 čiastkových monitorovacích systémov (neskôr zredukovaných na 10), podľa uznesenia vlády SR č. 620 zo 7. septembra 1993 systémovo priradených do pôsobnosti príslušných odborných organizácií rezortov. Rozpočet SKŽP sa odhadol na 15 003 000 Kčs, z toho 3 248 500 Kčs delimitovaných. Keďže len cez Ministerstvo kultúry sa vynakladala na obnovu pamiatok ročne čiastka 1,2 mld. Kčs a na Ministerstve lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu boli finančné objemy ešte oveľa vyššie, uvedená čiastka bola nepatrná. Rezorty ostali neústretné a vzdali sa len toho, čo nemohli odmietnuť. Niektoré nedelimitovali ani korunu, čo signalizovalo, že SKŽP bude musieť prekonať počiatočnú krízu. Pritom aparát Federálneho výboru pre životné prostredie v Prahe absorboval značnú časť štátneho rozpočtu na environmentálne programy a projekty, o ktorých aj rozhodoval, čo vyvolávalo nevoľu u predstaviteľov republikových orgánov, priamo zodpovedných za výkon environmentálnej štátnej správy podľa zákonov v ich pôsobnosti. Po neakceptovaní viacerých nekonštruktívnych pripomienok federálnych ministerstiev a dosiahnutí kompromisu na osobitnom rokovaní s Ministerstvom lesného a vodného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu dňa 7. mája 1990 *prvý štatút SKŽP* aj s jej organizačnou štruktúrou schválila vláda SR 29. mája 1990 na návrh V. Ondruša (obr. 3). Podľa neho sa jeho námestníkmi stali traja podpredsedovia komisie (Kornélia Rišová, Ladislav Miklós a Jozef Smrek), ktorí mali riadiť tri zverené úseky aparátu SKŽP, členené na odbory. Ďalší vylepšený štatút SKŽP nadobudol účinnosť 1. decembra 1991 a pretrval do vzniku dnešného MŽP. Prvým predsedom SKŽP sa stal V. Ondruš, ktorého na tomto poste v „prvej Mečiarovej vláde“ a v „Čarnogurského vláde“ vystriedal minister – predseda SKŽP Ivan Tirpák (27. júna 1990 – 25. júna 1992). Dvadsaťčlenná SKŽP za celé obdobie svojej existencie zasadla len trikrát prevažne bez partnerských ministrov. Nový predseda – minister Jozef Zlocha – už rokovanie SKŽP nezvolal, lebo vedel, že 25. augusta 1992 zanikne. Zákon SNR č. 96/1990 Zb. o zriadení Slovenskej komisie pre životné prostredie a o zmenách v pôsobnosti ministerstiev Slovenskej republiky prvý raz spomenul aj *Slovenskú inšpekciu životného prostredia*, ktorú ako orgán štátneho dozoru uviedol až *zákon SNR č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre životné prostredie*. V zmysle zákona SNR č. 453/1992 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky, ktorým zásadne zmenili kompetenčný zákon č. 347/1990 Zb., dňom jeho platnosti 25. augusta 1992 SKŽP nahradilo MŽP, do roku 2020 na čele s politickými nominantmi – ministra-

Stretnutie ministrov životného prostredia V4 venované otázkam energetiky, životného prostredia, výmene informácií a skúseností z prípravy na členstvo EÚ (Český Krumlov, 1999). Zdroj: Evirokabinet Halič

mi, štátnymi tajomníkmi (17) a vedúcimi úradu (11). Do pôsobnosti MŽP vtedy prešli aj kompetencie zrušeného Slovenského geologického ústavu. V dôvodovej správe sa zrušenie SKŽP zdôvodnilo týmito slovami: „Existujúca forma ústredného orgánu štátnej správy s kolektívnym vedením sa počas svojho pôsobenia neosvedčila“.

Počas 30 rokov trvania rezortu starostlivosti o životné prostredie (1990 – 2020) zodpovedalo s rôznou dĺžkou trvania 18 osôb z desiatich politických strán/hnutí (traja opakovane) a členov trinástich vlád SR (Vladimír Ondruš, Ivan Tirpák, Jozef Zlocha, Juraj Hraško, László Miklós, Jaroslav Izák, Ján Chrbet, Ján Mikolaj, Viliam Turský, Dušan Čaplovič, Jozef Medveď, Vladimír Chovan, Zsolt Simon, József Nagy, Peter Žiga, László Sólymos, Árpád Érsek a súčasný minister Ján Budaj), z toho štyria aj vo funkcii podpredsedu vlády SR. Niektorí envirorezort budovali, iní likvidovali. Napríklad, kým v roku 1993 J. Zlocha už zakrátko po nástupe zriadil Slovenskú agentúru životného prostredia, D. Čaplovič počas svojho pôsobenia v roku 2009 možno nevedomky podpísal návrh na zrušenie odboru vedy, výchovy a starostlivosti o životné prostredie MŽP. *Radu vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj*, zriadenú uznesením vlády SR z 27. januára 1999 č. 978/1999 podľa návrhu, ktorý vypracovala pracovná skupina pod vedením J. Klindu a vláde predložil minister L. Miklós, zrušila po

11 rokoch od 2. marca 2011 nová vláda SR uznesením č. 135/2011 bez uvedenia dôvodu. Nepomohla ani skutočnosť, že stále bola v platnosti vládna *Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja Slovenskej republiky*, schválená aj Národnou radou SR uznesením z 3. apríla 2002 č. 1989, ani márný apel Slovenského ochranárskeho snemu na jej obnovu. Na 14 hlavných cieľov jediného *Akčného plánu trvalo udržateľného rozvoja v SR na roky 2005 – 2010* (schváleného uznesením vlády SR z 13. júla 2005 č. 574/2005) sa akosi zabudlo už predtým. Napriek snaženiu menovaných chýbala politická vôľa a zodpovednosť prominentov na schválenie obsiahleho, progresívneho, konkrétneho, transparentného a so všetkými pripomienkujúcimi a zainteresovanými dohodnutého *Návrhu III. Environmentálneho akčného programu* (schválený operatívnu poradou ministra 18. septembra 2003 a stiahnutý z programu vlády SR v januári 2004; pričom EÚ má už VII. Environmentálny akčný program). Na základe demagógie a spiatocníctva skončili aj dohodnuté návrhy na vyhlásenie Národného parku Chočské vrchy a Banskobystrickým samosprávnym krajom iniciovanej a starostami podporovanej Chránenej krajinnnej oblasti Krupinská planina. Tiež *návrh zákona o krajinnom plánovaní (neskôr zákon o krajine)*, a to napriek tomu, že Slovensko pristúpilo k Európskemu dohovoru o krajine (Florenca, 2000).

Pritom rozsiahla a zásadná novela onedlho neopodstatnene presunutého stavebného zákona č. 50/1976 Zb. *zákonom č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) výrazne upravila jeho orientáciu na starostlivosť o krajinu a na environmentálnu bezpečnosť a vhodnosť stavieb* (vypracovali L. Miklós, J. Klinda a ďalší). Okrem iného rozšírila pôsobnosť Slovenskej inšpekcie životného prostredia o *stavebnú inšpekciu* a prvý raz upravila napríklad pojmy *krajina, chránené časti krajiny, zeleň, krajinnoekologický plán, štruktúra krajiny a jej proky, priestorové usporiadanie a vymedzenie územia* a v tej súvislosti aj *územný rozvoj*.

* * *

Počiatočná štruktúra MŽP už pozostávala z novovytvorených sekcií, upravených odborov a oddelení, v ktorých sa odborníci, resp. osoby vo vedúcich funkciách mohli meniť zo dňa na deň bez udania dôvodu. Jej tri varianty (jeden ešte aj s kompetenciami v ochrane lesa a pôdy) vypracovali L. Miklós a J. Klinda už koncom prvého polroka 1992. Po svojom nástupe minister – predseda SKŽP J. Zlocha zriadil 1. júla 1992 sedemčlennú pracovnú skupinu na vznik a štruktúru MŽP. Na vypracovanie ďalšieho určil novú skupinu odborníkov pre štátnu správu (I. Bednára, V. Huskovú, J. Klindu, E. Zimanovú) pod dozorom J. Löfflera. Jej návrh schválil. V modifikovanej podobe, ktorá vyplynula z prístupu Slovenska do EÚ a rozšírenia kompetencií podľa nových zákonov, táto štruktúra pretrvala do súčasnosti; od roku 2006 s doplnením o druhého štátneho tajomníka. Bola však poznačená nárastom byrokracie, formalizmu, kauzami, úpadkom v systéme práce, nekontrolovaním plnenia úloh, poklesom intelektuálneho potenciálu pri náraste obslužného personálu. Po roku 2011 došlo k čiastočnej náprave jej negatívnych zmien z niekoľko-ročného úpadkového obdobia, najmä v rokoch 2008 – 2010, ktorého vyvrcholením bolo v zmysle uznesenia vlády SR z 14. januára 2010 č.54/2010 a novelizáciou zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii a činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy z hľadiska štátnej environmentálnej politiky nezdôvodniteľným zákonom č. 37/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy zrušenie MŽP a začlenenie jeho pôsobnosti od 1. júla 2010 do *Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR*. Podľa vyjadrenia exministra L. Miklósa z 21. januára 2010 pre TASR „... vzniká z administratívno-výkonného hľadiska absolútne neprípustný štátnosprávny mamut, pričom nebola využitá príležitosť presunu starostlivosti o lesy pod MŽP...“. Tesne pred vznikom „tohto mamuta“ minister V. Chovan rozhodnutím zo 16. júna 2010 č. 2161/2010-250 s účinnosťou od 1. júla 2010 schválil jeho štruktúru, ku ktorej následne rozhodnutím z 8. júla 2010 pridal sys-

temizáciu až na 1 136 miest. Jeho nástupca v novej vláde, Zsolt Simon, z dôvodu obvykle nekonkretizovanej „racionalizácie a optimalizácie“ ju upravil už rozhodnutím 19. augusta 2010 č. 27/2010-440. Okrem 12 sekcií s 36 odborními (členenými na 21 oddelení) a s tromi samostatnými oddeleniami, obsahovala ešte deväť samostatných odborov a dva samostatné oddelenia. Osobitné postavenie mali minister, dvaja štátni tajomníci, jeden vedúci služobného úradu, ich sekretariáty, útvar splnomocnenca vlády SR pre výstavbu a prevádzku Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros a Agentúra na podporu regionálneho rozvoja s piatimi odborními, členenými na 17 oddelení. V rámci kolosu 46 právnických osôb v riadení Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR sa chvilu „pod jednou strechou“ ocitli *tri celoslovenské odvetvové múzea*: Štátna ochrana prírody SR – *Správa TANAP-u a Štátne lesy TANAP-u, Národná zoologická záhrada Bojnice* a Plemenárske služby SR, š. p., Bratislava, Národný žrebčín, š. p., Topoľčianky a Závodisko, š. p., Bratislava, ale aj *Slovenská inšpekcia životného prostredia Bratislava* a Plemenárska inšpekcia SR Lužianky a tiež Inštitút vzdelávania veterinárnych lekárov Košice a *sieť stredísk environmentálnej výchovy Slovenskej agentúry životného prostredia*. Z nej ako prvé zrušili a využili pre miestne poľnohospodárstvo a poľovníctvo v okrese Rimavská Sobota zo štátnych prostriedkov vybudované a prosperujúce jediné európske certifikované Stredisko environmentálnej výchovy Slovenskej agentúry životného prostredia na neďalekom Teplom Vrchu. Postupne takto zlikvidovali aj špecializované environmentálne odborné vývojové centrá Slovenskej agentúry životného prostredia v Trnave, Prešove, Košiciach, Bratislave, Banskej Bystrici a Žiline. MŽP (obnovené zákonom č. 372/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy od 1. novembra 2010) a jeho rezortné inštitúcie nesú dôsledky takýchto a podobných činov dodnes, pričom majú značný negatívny dopad aj na zabezpečovanie rozvoja samotnej starostlivosti o životné prostredie a environmentálnej výchovy. Stále platí nadčasové vyjadrenie básnika a odporcu dogmatizmu Miroslava Válka: „... Možno nebudeme všetci vinní. Ale všetci budeme zodpovední“. Minulosť, dnešok i perspektíva starostlivosti o životné prostredie a jeho ohrozenie a poškodzovanie na Slovensku, v európskom až globálnom meradle, to potvrdzujú.

RNDr. Jozef Klinda, jozef.klinda@gmail.com
bývalý riaditeľ odboru pamiatok a ochrany prírody
Ministerstva kultúry SR; generálny riaditeľ troch sekcií
a riaditeľ troch odborov Slovenskej komisie pre životné
prostredie/Ministerstva životného prostredia SR